

ўзбек, туркман) тилларига қиёсланиб таҳлил қилинади ва тилларнинг ўзаро таъсири масаласига урғу берилади. Қозоқ тилидаги форсий, арабий ўзлашмалар ва бу жараённинг худуд аҳолиси тилидаги ўзига хослиги ёритиб берилади.

РЕЗЮМЕ

В статье автор рассматривает языковые особенности казахов, проживающих в Республике Каракалпакстан. В ней на основе собранных материалов проанализированы некоторые лексические особенности языка казахов данного региона, в сравнительном аспекте с другими тюркскими языками (каракалпакским, узбекским и туркменским). При этом автор акцентирует своё внимание на их лингвистическом взаимодействии. В статье рассматриваются элементы вошедшие из арабско-иранского языка в данном говоре.

SUMMARY

The author of the article describes the language peculiarities of Kazakhs living in Kungrad district of Karakalpak Republic. On the base of gathered materials in the region it was analyzed some lexical peculiarities of Kazakhs comparing with other Turkic languages (Karakalpak, Uzbek and Turkmenian). The authors focus their attention on linguistic relations of accents. The article deals with elements borrowed from the Arabic-Iranian language in this dialect.

Т.ҚАЙЫПБЕРГЕНОВТЫҢ «ҚАРАҚАЛПАҚНАМА» РОМАН-ЭССЕСИНДЕ ЖАНАПАЙЛАРДЫҢ СТИЛИК ҚОЛЛАНЫЛҒАНЫ

С.Шынназарова - филология илимлериниң кандидаты, доцент

Г.Мамбетова - филология илимлери бойынша философия докторы

Әжинуияз атындағы Нөкис мәмлекетлик педагогикалық институты

Таянч сўзлар: сўз туркумлари, услуб, юклама, адабий тил, бадий матн, компонент, маъно хусусиятлари,грамматик курилиш.

Ключевые слова: части речи, стиль, частицы, литературный язык, художественный текст, особенности значения, грамматическая структура.

Key words: parts of speech, style, particles, literary language, literary text, component, semantic peculiarities, grammatical structure.

Хәр қандай халықтың тилиниң миллий өзгешелик-лери сол халық лексикасында қолланылатуғын мәни-ли сөзлер менен бир қатарда көмекши сөзлер арқалы да өзгешеленеди.Көмекши сөз шақаплары да көркем шығармалар тилинде стиллик қолланылыуы бойынша ўақыяның бағыт-бағдарын белгилеп бериўде, қахарманлардың, персонажлардың характерин анығырақ ашып көрсетиўде, сол шығарма тилиниң стильлик көркемлик дәрежесин айрықшалап көрсетиўдеги хызметлери салмақлы.

Хәр бир инсанның өз ана тилинде пикирлерин басқаларға тәсирли,мазмунлы жеткериўинде мәни-ли сөз шақабы яки көмекшилик хызметинде болсын орны айрықша. Себеби ,тилде хеш қандай аўысық сөздің өзи жок. Ал, пикирди тәсиршән етип басқаға жеткере алыўында хәр бир сөзди, сөз формаларын, хәттеки пәтти, сести де өз орынлы орнында дурыс қоллана алыў керек. Бунда ең тийкарғы сөз байлығы халықтың тилинде,ал халық тилиниң сан әлўан тиллик байлығы көркем шығармаларда да жәмленген. Демек,сөз байлығымыз ана тилде жәмленген болып, оны хәр бир адам, сол миллет пидайылары, оқыўшы жаслар, үлкен хәм киши теңдей үйрениўи керек. Бул ҳаққында Би-ринши Президентимиз И.А.Каримов: «Өзликти аңлаў,миллий сана хәм ойлаўдың белгиси,адамлар ор-тасындағы руўхый-мәнаўий байланыслылық тил арқалы көринеди. Ең ийгиликли пазыйлетлер инсан қәлбине ең дәслеп ана хәйийи, ана тилиниң бийтәки-рар гөззаллығы менен сиңеди.Ана тили –бул миллеттиң руўхы» [1:83]-деген еди. Демек, билимлендириў саласында хәр бир өсип киятырған жас әўладқа сөз мәнилерин,карақалпак тилинде пикирди аңлатыўда сөз мәнилериниң мүмкиншилик хәм имканиятларының кеңлигин,онда көмекши сөзлердин орнын,стилик қолланылыуы сыяқлы мәселелерди үйретип барыў лазым.

Солай екен, хәр бир сөздин, соның ишинде көмек-ши сөзлердин де өзине тән хызметин, әхмийетин үйре-тиўде көркем шығармалар тили ҳаққында белгили түсиниклерге ийе болыў керек. Көркем шығарманың тилиниң лексикалық курамы бойынша бай екенлиги, оның грамматикалық курылысы, стиллик айрықша-лықлары бир тутас түрде үйрениўди күтип турған мәселелерден саналады.

Миллий ана тилимиздин жән-жақлама байып, раўажланыўына өз үлесин қосқан Өзбекстан Қахарма-ны Төлепберген Қайыпбергенновтың «Қарақалпакнама» роман-эссесинде көмекши сөзлерден жанапайлар да

белгили стиллик мақсетлерде жумсалған. Әдет-те,көркем шығарманың тили өзиниң көркемли-ги,образлылығы,тәсирлилиги менен ажыралып турады. Көркем шығарма тилинде ана тилимиздеги дерлик бар-лық бирликлер белгили стиллик мақсетлерде жумсала-ды. Ол, өз гезегинде, шығарма тилиниң бай, тәсирли болыўына, оқыўшыға эстетикалық жақтан тәсир көрсе-тиўине хызмет етеди. Қарақалпак тил билиминде көркем шығарманың тилине байланыслы бир қанша мәселелер Е.Бердимуратов, Х.Ҳамидов, О.Доспанов, Д.Сайтов, А.Бекбергеннов, Ш.Абдиназимов, А.Пирниязова, Б.Юсупова хәм басқалардың мийнетле-ринде сөз етилген.

Тил билиминде Т.Қайыпбергенновтың шығарма-ларының тиллик өзгешеликлерин изертлеўде, улыўма көркем шығармалар тилиниң изертлениўи бойынша бир қатар мәселелердин бар екенлигин көрсетеди. Т.Қайыпбергеннов шығармаларында басқа да тил бирли-клери менен бирге көмекши сөзлердин мәнилик түрле-ри шебер қолланылған.

Жанапайлар- көмекши сөзлердин тиркейишлер хәм дәнекерлер менен теңдей қолланылатуғын айрықша түри. Жанапайлар ҳаққында сөз еткенимизде,олардың гәпке ямаса гәптеги өзи қатнаслы сөзлерге қосымша жанапайлық мәни қосатуғын көмекшилик хызмети түсиниледи.

Т.Қайыпбергенновтың «Қарақалпакнама» роман-эссесинде жанапайлар бир қанша стиллик хызметлерде айрықшаланып турады. Атап айтқанда, жанапайлардың мәнилик түрлеринен хәр бири дәл, белгили мақсетлерде қолланылған. Мысалы,бүгинги күнге шекем жанапай-ларды өзи менен қатнаслы сөзлер хәм гәплерге со-раў,айырыў-шеклеў, күшейтиў хәм модаллық мәнилер-де келиўине қарай топарларға бөлип үйренилиўи бизге мәлим.Оларды стиллик мақсетлерде жумсалыўын жа-напайлардың хәр бир мәнилик түри арқалы өз алдына қарастырыў мүмкин.1.Сораў жанапайы – сораў жана-пайы дегенде оны басқа жанапайлардан өзгешелеп көрсететуғын тийкарғы формалары арқалы айырымла-нып турыўы нәзерде тутылады. Жанапайлардан сораў жанапайы: ма / ме, ба / бе, па / пе хәм ше көмекши сөзлери арқалы аңлатылады.«Қарақалпакнама» шығармасында бул жанапайлар төмендеги мысалларда айрықша стиллик өзгешеликлер менен келген.

Адам өмириндей тезлиги күшли ҳәрекет бар ма бул дүньяда? (35-б)

– Шашылған сүйеклеринди қасындағы жигитлерге тергизиў ушын ертип киятырсаң ба? (35-б)

– Мақтаўға турарлық па? (36-б)

Дәслепки мысалда хеш қандай арнаўлы жуўап талап етилмей, риторикалық сораў түрінде келип, бул жанапай арқалы адамның өкиниў сезими берилген.

ше? – сораў жанапайы да анық стиллик мақсетлер ушын жазыўшы тәрәпинен өз орнында қолланған. Аталар бар: перзентлер даңқы ушын жасайды, перзентлер бар: аталар даңқы ушын жасайды. Мен ше?

-ма / -ме сораў жанапайы хэм оның вариантларының феил сөзлердің қурамында бир неше грамматикалық формалар менен келиўин хэм шығарма тилиндеги тәсиршендикти асырыўы төмендеги мысаллар арқалы берилген. Шәлистанға апарып тасламапбедидеиди патша. (18-б).

Бул мысалда патша әскерди өзине жақын алып сөйлеў мәниси түсиниледи, көбинесе бул сораў алмасығы жайдары, аўызеки сөйлеў стилин анығырақ беріўде жумсалған.

2. *Айырыў-шеклеў жанапайы*. Бул жанапай ертеректе шыққан әдебиятларда хәр түрли болып аталыўы ушырасады. Мысалы, 1981-жылы баспада жәрияланған мийнетте жанапайдың бес түри бар (сораў жанапайы, күшейтиў хэм анықлаў, болжаў-мысқыллаў, айырыў-шегаралаў хэм таңланыў жанапайлары) [2:256] деп бөлінсе, ал 1994-жылы жәрияланған мийнетте: 1. Қосымша мәни беріўши жанапайлар; 2. Модаллық мәни беріўши жанапайлар; 3. Ишки сезимлик хэм тәсирлилик мәни беріўши жанапайлар; 4. Форма жасаўшы жанапайлар [3:395], деп бөлип қарастырады.

Айырыў-шеклеў жанапайы тийкарына: тәнха, тек ғана, тек, гилең, гилкий, ылғый, шылғый, өңсең, дәл, түўе, нағыз хэм т.б көплеген сөзлер арқалы көмекшилик хызметте келеди. «Қарақалпақнама» шығармасында айырыў –шеклеў жанапайлары көплек ушырасады. Мысалы: Адам өзиниң адамлығын бир демде умытса, ол тәнха өз өмириниң ғана емес, адамзат өмириниң байтерегине түскен куртка мегзейди. (32-б) Айнаның қыйсық көрсететуғыны да, дәл көрсететуғыны да болады. (34-б) Хәрбир ата-ана ертеңи ушын жасайды-ғой. (39-б) Сый ушын басына қара қалпақ кийгизип елинен қуўдырып жибереди. (41-б) Сонда ғана ол өз тәғдириңе теренирек үңиледи. (5-б)

Бул мысаллардың барлығында итибарға алынып атырған нәрсени жазыўшы өз алдына айрықшалап, айырып көрсетиў ушын бул көмекши сөзлерден дурыс пайдаланған. Ал, усы жанапайлар хәкқында Е.Дәуенов: «ажыратыў хэм шеклеў жанапайлары өзи қатнаслы болған сөзлердің алдынан келип, оны басқалардан бөлеклеп, ажыратып ямаса шеклеп көрсетиў ушын қолланылады» [4:94] деп көрсетеди.

3. *Күшейтиў жанапайы*. Күшейтиў жанапайлары төмендеги көмекши сөзлер арқалы келеди: **да/де, хэм, ақ, дағы, ды/ди.**

Бул жанапайлар Е.Дәуенов: «күшейтиў хэм болжаў жанапайлары» [4:92] деп атап көрсетеди. Бундай топардағы жанапайлар Т.Қайыпбергеновтың шығармаларында көплек ушырасады. Мысалы: Хәтте пышыққа арнап қосық жазған шайырларға да кеўлимде наразылық бар. (30-б)

– Яқшы, жигирма бес жылдан кейин сениң менен гүресип сүйеклеринди, хәтте теринди –хәм ала алмайтуғын етпесем, өз көзлеримди өзим ояман, –деп өжетлеседи. (35-б)

Шамамша, ол бул дүньяда жасаўдан бетер метрика алыўдың қыйын екенин бирден-ақ түсинсе керек. (53-б) Өзиниң пулы көп екендағы, ал дослары жоқ екен, –деди. (114-б)

Бул мысаллардағы итибарға алынған көмекши сөзлер, яғный күшейтиў жанапайлары стиллик жақтан өзи дизбеклесип келген сөздің хәр қайсысының мәнисин басқа сөзлерге қарағанда айрықша күшейтип көрсетиў ушын қолланылған

4. *Модаллық жанапайлар*. Ғәрезсизлик жылларында шыққан теориялық әдебиятларда модаллық жанапайы жанапайдың мәнилик түрлериниң бири сыпатында қаралып, бул жанапайлар гәптеги айтылған пикирге сөйлеўшиниң болжаў, өтиниў, таңланыў, буйырыў, кек етиў, мысқыллаў хэм т.б сыяқлы субъективлик қатнастарды аңлатады, –деп көрсетиледи» [5:240].

Модаллық жанапайлар: **-аў, әй, ос, мыш, санә, сенә, са/се, ды/ди, а, ә,** тағы басқа көмекши сөзлер арқалы аңлатылады. Оны «Қарақалпақнама» шығармасында стиллик хызметлерде жумсалыўын төмендеги мысалларда көремиз.

– Ах алдаўлықта өткен өмирим-ә! –деп өз маңлайына өзи қос қоллап урған екен, еки көзи ағып түспити. (36-б)... Узын қоллы Юрий деп атанған адам хәммеге меҳрибанбыш, ол бизиң халықларға күйеўмиш, деген хабар еситип, сол елатқа бет алды. (35-б) Қәйтейин, түсинер гез келер –дә! ... (22-б)

...Ол өзи хәкқында көп нәрсени ашық айта алмаған екен-аў, деген исенимге берилемен. (22-б) «Сизлерди хан шақыртырып атыр!» –деп мениң атым менен хәрекет етиўге пәмим алыспады-ә! (99-б)

Дәслепки мысалда **-ә** күшейтиў жанапайы арқалы адамның өкиниш сезимин аңланса, ал меҳрибанбыш, күйеўмиш сөзлериндеги **мыш/биш** көмекши сөзлери арқалы болжаў-модаллық мәниси айрықша жумсалған.

Аў –сөзи менен келген гәпте топланыў мәниси билдирилсе, **-ә** көмекши формасы арқалы келген жанапайда өкиниш, кек етиў, мысқыллаў мәнилерин аңлаўға болады. Сонлықтан да, бул жанапайлар билдирилетуғын мәнилерине қарай модаллық жанапай болып есапланады. Т.Қайыпбергенов тәрәпинен шығарма тилинде жумсалған хәр бир модаллық жанапай шығарма тилин еле де көркем етип жеткерип беріўде хэм мәнисин байытыўда хызмети үлкен.

Демек, көмекши сөзлер көркем шығармалар тилинде мәнилик сөзлер менен бир қатарда теңдей стиллик хызметте жумсалады. Себеби, шығарма тилинде болсын, жазба стиль яки аўызеки стиль болмасын аңлатылажақ пикирди көмекши сөзлерсиз анық, тәсирли, мазмунлы бере алмаймыз. Көмекши сөзлер шығарма тилинде көбинесе образлылықтың болыўында тийкаргы тирек бирликлерден саналады. Жанапайлар көмекши сөзлердің тиркеўишлер хэм дәнекерлер менен теңдей қолланылатуғын айрықша түри. Жанапайлардың көркем шығарма тилинде стиллик жақтан қолланылыўы бойынша олардың гәпке ямаса гәптеги өзи қатнаслы сөзлерге қосымша хызмети түсиниледи.

Жуўмақлап айтқанда, сораў жанапайы санаўлы көмекши формалар арқалы аңлатылыўы бизге мәлим болып, олардан **ма/-ме, -ба/-бе** сыяқлы формаларының феил сөзлердің қурамында грамматикалық формалар менен дизбеклесип келиўи, бул шығармада қахарманың аўызеки сөйлеў тили өзгешелигин аңлатыў ушын, мысалы (айтыппедин, тасламаппедин) сыяқлы сөз ортасына биригип, сөзлер қурамында келеди. Айырыў-шеклеў жанапайы тәнха, тек, тек ғана, гилең, гилкий, ылғый хэм басқа да сөзлер арқалы келип айтылажақ пикирди айрықша өз алдына бөлеклеп, айырып көрсетиў ушын жумсалған. Күшейтиў жанапайлары стиллик жақтан өзи дизбеклесип келген сөзлердің хәр қайсысының мәнисин басқа сөзлерге қарағанда айрықша күшейтип көрсетиў ушын қолланылған. Модаллық жанапайлар «Қарақалпақнама» шығармасында гәптеги айтылған пикирге сөйлеўшиниң болжаў, өтиниў, таңланыў, кек етиў, буйырыў, мысқыллаў хэм басқа қатнастарын аңлатыўда қолланылған.

1. «Қарақалпақнама» роман-эссесинде көмекши сөзлер анық стиллик мақсетлерде жумсалған; 2. Т.Қайыпбергеновтың көмекши сөзлерди таңлаўда, қолланыўында жеке стиллик өзгешелиги көринип турады; 3. Жазыўшы тәрәпинен көмекши сөзлер: тиркеўишлер,

дәнекерлер менен бирге жанапайлар шығарма тилинде айрықша көркемлик отенокларды беріуде таңлап алынған. 4.Көркем шығарма тилинде хәр бир көмекши сөз белгили стиллик мақсетлер ушын пайдаланылған.

5.Қарақалпақ тил билиминде көркем шығармалар тилин стиллик көзқарастан еле де өз алдына тереңірек изерт-леуді талап ететугын мәселелерден болып саналады.

Әдебиятлар

1. Каримов И.А. Жоқары мәнаўият-жеңилмес күш. –Ташкент: «Мәнаўият», 2008, 83-б.
2. Хәзирги қарақалпақ тили. Морфология. –Нөкис: «Қарақалпақстан», 1981, 256-б
3. Хәзирги қарақалпақ әдебий тилинің грамматикасы. – Нөкис: «Билим», 1994, 395-б
4. Ернәзар Дәўен улы.Қарақалпақ тилинде көмекши сөзлер. – Нөкис: «Билим», 1994, 94-б
5. Дәўлетов А., Құдайбергенов М. Хәзирги қарақалпақ әдебий тили. –Нөкис: «Билим», 2010, 240-б

РЕЗЮМЕ

Мақолада таниқли ёзувчи, прозаик Т.Қайыпбергенов асарларида юкламаларнинг услубий қўлланилиши сўз этилган. Асосан, асар қахрамонлари ва персонажлар тилида юкламаларнинг маҳорат билан ишлатилиши мисоллар орқали далилланган. Бадиий асар тилида ёрдамчи сўзларнинг хизмати таҳлил қилинган.

РЕЗЮМЕ

В статье рассматривается стилистическое использование частиц в произведениях известного писателя, прозаика Т.Каипбергенова. В основном, посредством примеров доказано умелое использование частиц в речи героев и персонажей. Проанализирована функция служебных слов в языке художественного произведения.

SUMMARY

The article deals with the methodological use of prepositions in the works of the famous prose-writer T. Kaypbergenov. Basically, the borrowings the main characters and the personages of the work use skillfully in the language are proved with the examples. The function of auxiliary words assumed to be in the literary language is analyzed.

Әдебияттану

А.ДАБЫЛОВТЫҢ «БАХАДЫР» ДӘСТАНЫНДА ФОЛЬКЛОРЛЫҚ МОТИВЛЕР

Е.Алланазаров – филология илимлериниң кандидаты

Әжинияз атындағы Нөкис мәмлекетлик педагогикалық институты

Таянч сўзлар: достон, миллий эпик фольклористик аңғана, фольклор, ландшафт поэзия, композиция.

Ключевые слова: дастан (эпос), национально-эпические традиции фольклора, фольклор, ландшафтная поэзия, композиция.

Key words: dastan (epos), national epic traditions of folklore, folklore, landscape poetry (Nature Poetry) composition.

Фольклор – руўхый азыкланыўдың мәданияттың ең айемги хәм айрықша түри болып, ата-бабаларымыз оннан тәлим-тәрбия барысында мектеп сыпатында пайдаланған.

Илимпаз Ф.И.Буслаевтың “–оның нәтийжели тәсиринен инсанның бесиктен қәбирге шекемги пүткил өмир ағысына хызмет етти”, –деп көрсетеди.

Инсан руўхый, мәдений турмысының хәр қыйлы ағыслары саўленген фольклор тарийхы көркем жазба әдебияттың тийкары, тырнақ тасы сыпатында хызмет етип, оннан көркем сөз усталары Наўайы, Пушкин, Гоголь, Бердақ, Әжинияз, Аббаз, Садық, Тилеўберген қусаған сөз шеберлери өз дәстанлық дәретпелерине тийкар етип алған. Образ дәретиўде, идея, пайда етиўде өзлериниң жеке дәстанларында мазмунлы пайдаланған хәм жаңа қахарманлар образларын пайда еткен.

Көркем сөздин қәлиплесиўинде фольклорлық шығармалардың роли айрықша болып, әсиресе жаслардың дүнья танымын қәлиплестириўде айрықша мектеп боланлығын белгили лингвист илимпазлар Н.А.Гвоздев, С.Е.Ефимов, В.В.Виноградов, Е.Бердимуратовлар да мойынлайды. Әсиресе, фольклорлық шығармалар жаслардың өз миллетиниң тарийхы, дәстүрлери, үрп-әдетлери менен терең танысыўға тийкар болғанлығын фольклорист илимпазлар Н.Дәўқараев, Қ.Аймбетов, Қ.Мақсетов, Ә.Пахратдинов, К.Алламбергеновлар айрықша мақтанаш пенен өз мийнетлеринде атап көрсетеди.

Қарақалпақ фольклоры ерте заманлардан баслап мың жыллық узак дәўирлерди өз ишине алған, фольклорлық мотивлер хәм дәстүрге тән қахарманның образы реал ўақыялар, хәрекетлер менен сүүретленген, композициялық қурылысы жағынан барлығы тегис шығарма мазмунын қурайтуғын дәстанлар фольклорымызда белгили орынды ийелейди.

Қарақалпақ әлипбеси тилди меңгериўдиң дәслепки басқышы болып, хызмет етсе, фольклордағы әлипбе халқымыздың руўхый мәданиятын, миллий әдебиятын түсиниўге хызмет етеди. Фольклорымызға, дәстаншылыққа итибар беріў арқалы миллийликти өзлестириўге ерисиледи.

Орта әсирлерде жасаған сөз зергерлери сыпатында пүткил түркий әдебияты әлеминиң мақтанышы болған Наўайы, Физулий, Фердаусий, Мақтымқулы, Абай, Күнхожа, Әжинияз, Бердақ шайырлар өз дәўириниң хәм кейинги әўладлардың данышпан шайырлары мәнгилик өшпейтуғын сөзлер менен әўладларға нәсиятлар жазып қалдырған. Мине, жоқарыдағы уллы шайырлардың жолын өзиниң туўма таланты, зейни, әдебиятымызға деген меҳри менен суўғарылған Аббаз Дабылов та өз дәўириниң классик шайыры иретинде көплеген нәсият қосықлар, дәстанлар дәретти.

А.Дабылов қарақалпақ фольклорлық дәстүрди раўажландырыўға салмақлы үлес қосқан сөз шеберлериниң бири сыпатында танылды. Миллийлигимизде өзгелерден ажыралып туратуғын, халқымыздың мақтанышы болған дәстаншылық дәстүри тийкарында эпикалық шығарма дәретиў арқалы оны тағы да раўажландырды, көркемлик өзгешелиги менен байытты.

Сөз таңлаўда, оларға көркем мәнилик жүклеўде өз заманының алдыңғы қатарында болып, дәстан қатарлары инсан жүрегинен орын алып, терең тамыр жаратып бара береді. Белгили қазақ илимпазы, көркем сөз шебери О.Сулейменов: «Әдебиятта сөз сүүрети, сести, бояў ийиси болатуғыны белгили. Булар сақланбаса шығарма сыйдам, тәсирсиз болып қалады, оқыўшыны өзине тарта алмайды»,–деп пикир билдиреди. Сен жазсаң мен де жазайын, аямайын тилдиң майын, деп дәстан қатарларын қуры уйқасқа қурмастан, бириншиден, фольклорлық дәстаншылық дәстүрге сүйенип, екіншиден өзи де оны реал турмыслық ўақыялар менен байытыўға умтылған хәм оған ерискен.

Профессор Ә.Пахратдинов – дәстанның халық дәстанлары мотивинде жазылыў шеберлиги болса, екіншиден, сөз қүдиретиниң аса талант ийеси тәрәпинен терең мәниде уйқасықлы берилиўи, үшіншиден ўақыялар композициясының ықшамлы, избе-из қурылыўы, мәнили сөз дизбеклериниң адамды өзине еркисиз тартыўы. Төртиншиден, шайыр тилиниң майлылығы қәлеген оқыған адамды еркисиз тағы-тағы